

безопасности общества и государства, что невозможно без тщательного рассмотрения нового вида терроризма, рожденного в условиях тотальной глобализации и информатизации.

Литература

1. Головченко В.І., Гондюл В.П., Зернецька О.В. та ін. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні виклики та загрози. – К.: Центр вільної преси, 2006. – 915 с.
2. <http://www.cio-world.ru>
3. www.Crime-research.org
4. <http://ataman-off.narod.ru/INDEXx-file.htm>
5. Попов М.О., Лукьянец А.Г. Обеспечение военной безопасности в контексте информационной войны // Наука и оборона. - 1999. - №2. - С.39-40.
6. www.biz.liga.net
7. www.24.ua

УДК94(477):376.64

РЯДЯНСЬКА СИСТЕМА ЗАКЛАДІВ ДЛЯ БЕЗПРИТУЛЬНИХ ДІТЕЙ В ДОНЕЦЬКІЙ ГУБЕРНІЇ В 20-ті рр. ХХ ст.

Волошинова А.В.

Лихачова Л.Б.

В Україні проблема дитячої безпритульності за останні роки значно загострилася. Інтенсивно йде формування дитячого соціального низу зі своєю агресивною субкультурою, чужою для оточуючих. Однак визначене негативне явище не є продуктом сучасності. Воно було і в дореволюційній Україні, існувало й в роки громадянської війни, під час та після закінчення Великої Вітчизняної війни, рецидиви дитячої безпритульності спостерігалися й в 1970 – 1980-ті роки. З часом змінюються причини безпритульності, її кількісний склад, але сутність залишається та ж сама – нікому непотрібні діти живуть на вулиці, порушуючи правові й моральні норми поведінки.

Зараз в Україні налічується більше 160 тисяч дітей у віці 8 - 16 років, які мають потребу у турботі держави, або у прийомних батьках [1]. Лише 20 % з них є біологічними сиротами; усі інші – сироти соціальні. Значне погіршення рівня життя привело до актуалізації проблеми дитячої наркоманії, проституції, бродяжництва. Аналіз реальних кроків, котрі застосовуються органами державної влади по відношенню до захисту прав та інтересів майбутнього покоління показує, що затрачені зусилля в цьому напрямку неможна назвати адекватними. Тому нашій державі поки не вдається впоратися із проблемою безпритульності. Однак керівництво нарешті визнало її величезну значущість і почало вживати певних зусиль для поліпшення ситуації. Так, 11 травня 2006

року Кабінет Міністрів затвердив Державну програму подолання дитячої безпритульності й бездоглядності на 2006 – 2010 роки, яка має на меті підвищити ефективність боротьби із соціальним сирітством і дитячою безпритульністю [2].

У вітчизняній історіографії проблема соціальної політики держави й суспільних організацій по відношенню до безпритульних дітей в Україні в 20-ті рр. ХХ ст. до сьогодні не отримала повного й комплексного висвітлення. Разом з тим, практично всі наукові роботи, які розглядають питання розвитку системи освіти, історії дитячої безпритульності в СРСР, торкаються досліджуваної теми. Тому вивчення наукового доробку вчених ми обмежили декількома публікаціями, котрі являються найбільш значущими для даної теми дослідження. Перш за все, це монографія А.П. Хмельницької «Спасенное детство» [3], в якій авторка розкриває причини та наслідки дитячої безпритульності в зазначений період у зв'язку з історичною епохою, аналізує дії окремих органів боротьби з цим соціальним лихом, показує широку, розгалужену систему дитячих закладів, діючих у 1920-ті роки. В статті Л.Жукової та Г.Ульянової «Не имея родного угла» [4] змальовано фізичний та психологічний портрет "середньостатистичного" безпритульника, на конкретних прикладах висвітлено долю «дітей вулиці», надано цілісну характеристику функціонування дитячих будинків, розглянуто їх матеріальне забезпечення з боку держави. В статтях А.Ю. Рожкова «Борьба с беспризорностью в первое советское десятилетие» [5] та «Беспризорники» [6] автор висвітлює побут дитячих закладів, кількісний та віковий склад безпритульних в дитбудинках. Однак перелічені публікації не надають цілісної картини створення та діяльності різноманітних закладів для безпритульних дітей, які діяли у 1920-ті роки. Крім того, усі вони розглядають проблему у загальнодержавному масштабі, тому не привертають уваги до специфіки функціонування сиротинців у Донецькій губернії.

Джерельну базу даної статті складають, головним чином, документи Державного архіву Донецької області, в яких містяться річні звіти, статистичні дані, листування губернського відділу народної освіти, циркуляри, положення по боротьбі з дитячою безпритульністю Донецького Губернського Комітету КП(б), акти обслідування дитячих будинків в Донецькій губернії. Крім того, використані періодичні видання періоду, що вивчається. Вони допомогли відтворити класифікацію та охарактеризувати основні цілі дитячих закладів для безпритульних дітей в Радянській державі у 1920-ті роки. Найбільш змістовною у цьому плані виявилася стаття «Организация воспитания беспризорного ребенка», яку надрукував у 1926 р. "Женский журнал"[7]

Створення продуктивної системи роботи з безпритульними на сучасному етапі неможливе без врахування унікального історичного досвіду ліквідації дитячої безпритульності в 1920-ті рр., котрий зараз практично не використовується через недостатнє дослідження. Тому ціллю статті є опрацювання нових джерел з зазначеної теми, дослідження принципів розвитку системи дитячих закладів та органів опіки в Донецькій губернії, а також висвітлення значущості радянського дитбудинку в боротьбі з соціальним лихом

безпритульності. Таким чином, розробка даної теми має практичне значення для державних установ, які вирішують питання надання допомоги "дітям вулиці" на сучасному етапі.

Більшовики з перших років перебування у влади включили в свою ідеологічну доктрину радикальні пропозиції по влаштуванню соціального забезпечення дітей, а саме передачу всієї відповідальності за безпритульних дітей державі. Тому боротьба з цим лихом швидко перейшла з соціального явища в політичне. В перші ж роки становлення нова влада визначила дві тенденції в зазначеному питанні: ініціативна суспільна та бюрократична державна.

Державі потрібні були молоді будівельники нового життя. Їх лави можна було поповнити за рахунок величезної кількості безпритульних дітей та підлітків, яких потрібно було відповідним чином виховати. Тому спустошені за роки війни та революції соціальні дитячі заклади почали відновляти, щоб надати сиротам дах над головою, їжу та можливість навчатися і соціально адаптуватися.

Підлітків у ці заклади збирали повсюди: з тюрем, з розподільних пунктів, з відділень міліції, куди приводили безпритульників після міліцейських облав. Основна формула збору безпритульних дітей в 20-ті рр. ХХ ст. виглядала наступним чином: дитина з вулиці – колектор-розподільник – дитячий будинок. Дитячі будинки в той час розподілялися на дошкільні, шкільні та спеціальні. Останні підрозділялися на два типи: по-перше, виправні – для дітей, які вже торкнулися світу злочинності; по-друге, лікувальні у вигляді санітарних й лісових шкіл для хворих та ослаблених. Численні дитячі соціальні заклади 1920-х років мали різні назви - дитячі містечка, селища, колонії, школи-комуни, піонербудинки. Усього ми нарахували до 20 найменувань різновидностей дитбудинків [8, 72-73].

Щоб краще зрозуміти устрій мережі стаціонарних дитячих закладів для безпритульних, треба звернутися до періодичної печаті того часу, в якій надаються характеристики різних типів сиротинців. Аналіз цих джерел дозволив нам прийти до висновку, що координуючу роль у роботі різноманітних соціальних закладів відігравали науково – показові станції з охорони життя неповнолітніх. Їх було небагато – як правило, одна – дві на губернію. Основними напрямками їх роботи було:

- а) ретельне вивчення безпритульного як в колективі, так і індивідуально, дослідження його типології, основних переломних моментів його психіки і т. д.;
- б) педагогічна підготовка безпритульного, направлена на його самостійне життя, отримання загальної та професійної освіти;
- в) шкільне виховання безпритульного з метою залучення його до промислово – професійної праці і суспільно – політичного життя.

Для виконання цих основних завдань, промисловий план станції приймав на себе роботу цілої серії окремих закладів.

Дитячим соціальним закладом тимчасового утримання була нічліжка. В нічний та вечірній час діти приходили сюди без зовнішнього впливу на них. В задачу закладу входило: пробудити бажання у безпритульної дитини

залишитися в колективі, й тому з цією метою в даному закладі організовувалися вечори, ігри, бесіди й т. д. Вихователь крок за кроком, невимушено, втягував дітей в організацію побуту, самообслуговування (прибирання приміщень, миття посуду й т. ін.), привчав виконувати перші елементи самоуправління – чергування. Ціллю нічліжки було зацікавлення безпритульної дитини залишитися у колективі, й прийти наступного дня в дім денного перебування.

Дім денного перебування. В даному закладі дітей забезпечували сніданками, обідами та вечірнім чаєм. Продовжувалася учбова та виховна робота: дітей залучали до самоуправління, організовували куточки живої природи, бібліотеки, оркестри, проводили рухливі ігри й фізичні хвилинки. При домові розміщалися робоча кімната кустарної праці, оснащена для плетіння корзин, ліпки, малювання тощо. Саме тут закладався початок ліквідації неписьменності серед безпритульних.

Приймальник теж вважався закладом тимчасового утримання. Головною ціллю роботи приймальника було бажання привити дітям основні поняття дружньої етики, відчуття відповідальності перед колективом, утримання в чистоті помешкання і т. д. Особливу увагу тут звертали на статеве виховання, в першу чергу, велась робота по ліквідації статевого розбещень.

Після перебування у приймальнику чимала частина колишніх безпритульників переводилася у школу з індустріально – ремісним ухилом. Програма школи була націлена на вивчення майстерності – учні ретельно вивчали елементи фізики, анатомії, фізіології і гігієни, вивчали прості і складні інструменти механіки. Вони також знайомилися з формами організації праці, обліком роботи, раціоналізацією виробництва. Значна увага приділялася виховній роботі, тому в школі ретельно вивчали питання комуністичної ідеології.

Діти, які закінчили школу і пройшли курс практичної професійної підготовки, переходили у ведення так званого патронату. Дана організація стежила за життям безпритульного і перший час допомагала йому.

Окрім перерахованих вище закладів, науково – показова станція мала в своєму розпорядженні школу – семирічку, піонер – дім, дитячий садок та школу – колонію [9, 2-3]. Таким чином, станція здійснювала керування дитячими соціальними закладами, які охоплювали різні категорії безпритульних дітей і підлітків та вирішували загальні питання їх навчання та соціальної адаптації.

Саме такі дитячі заклади існували й в Донецькій губернії. Діти в них направлялися згідно з рішенням комісії при губернському відділенні народної освіти, яка "сортувала" безпритульних дітей на нормальних безпритульних та дефективних. Останніх розподіляли на дітей, які мали фізичні та психічні негаразди та дітей – правопорушників [10, 4].

Для боротьби з дітьми-правопорушниками в губернії існувала Губернська Комісія по справам неповнолітніх. Комісія не розглядала справ власноруч, а тільки керувала й направляла роботу в Окружну Комісію. Такі Окружні Комісії по справах правопорушників функціонували в кожному окрузі. До їх складу

входили: голова, він же інспектор ОХДИТ (охорони дитинства), лікар-психіатр, юрист, секретар він же обслідувач - вихователь.

В річному звіті губернського відділу народної освіти за 1923 р., вказувалося, що Бахмутська, Луганська і Таганрогська Окружні Комісії працювали дуже інтенсивно. В Бахмуті, Шахтах й Старобільській Комісії організували лише на початку листопада 1923 р. [11, 5]

В Донецькій губернії налічувалося 5 дитячих будинків для дітей - правопорушників, в котрих містилося 180 чоловік. При кожному такому дитбудинку знаходилося 1-2 майстерні, де діти навчалися ремеслам.

В грудні 1923 р. губернською комісією було відкрито трудовий дім для дівчат – правопорушників в Таганрозі на 25 - 30 чоловік. Дім було названо колектором для дівчат, але при недостатній кількості там останніх, вирішено було створити окремі відділення й для хлопців - правопорушників. Також в зазначений період тут відкрито допоміжні будинки для розумово відсталих дітей.

Проводилася активна робота й з правопорушниками-рецидивістами, які не піддавалися медично - педагогічному впливу. Таких дітей в Донецькій губернії налічувалося до 200 чоловік. Планувалося їх вилучити з вулиці, й розподілити в реформаторіум [12, 5].

Окрему категорію сиротинців складали дитячі соціальні заклади для безпритульників з психічними та фізичними вадами, яких в документах 1920-х років іменували "дефективними". Станом на серпень 1923 р. в Донбасі налічувалося 6 таких закладів: один для психічно хворих дітей в Таганрозі та 5 закладів для фізично неповноцінних правопорушників (2 в Таганрозі та по одному в Луганську, Юзівці, Бахмуті).

В результаті анкетних обслідувань, які провела Губернська Комісія по справам неповнолітніх, були виявлені різні категорії безпритульників, які визнали "дефективними". До них віднесли: різко відсталіх в розумовому розвитку дітей (налічувалося 310 чол.), так званих "мокрунів", тобто хворих на енурез – 434 чол., заїк – 63 чол., лівші – 99 чол., складних у виховному плані – 412 чол., калік та уродів – 106 чол., крадіїв – 149 чол., фізично відсталіх – 26 чол., глухонімих – 3 чол. Таким чином, комісія визнала "дефективними" 1598 безпритульних дітей.

Під час обслідувань закладів для правопорушників було виявлено, що там тільки 15-20% їх вихованців складають саме правопорушники, а останні діти – чи то нормальні безпритульні, чи відправлені були туди за погану поведінку. Тому Губкомісія надала розпорядження щодо вилучення дефективних з дитбудинків всіх округів й відправлення їх в Таганрог для подальшого розміщення. Усього було запропоновано перевести до Таганрогу 20 дітей зі Старобільського, 7 – з Бахмутського, 7 – з Юзівського, 4 – з Луганського, 5 – з Шахтинського та 13 – з Маріупільського округів [13, 6].

Губернським інспектором по роботі серед дефективних дітей було проведено обстеження всіх дитячих будинків, які знаходилися в окружних містах та селищах міського типу. Результати обстежень дали таку картину. Із 6290 дітей виявилось: нормальних – 5417 чол., дефективних – 873. Серед

дефективних вихованців інспектором було виділено окремі категорії: глибоко відсталих (слабоумних) – 16 чол., розумово відсталих – 102 чол., ідіотів – 2 чол., зі психозом дитячого віку – 16 чол., психічних дітей – 8 чол., дітей з нервовими захворюваннями – 55 чол., дітей з нервовими захворюваннями органів – 12 чол., гостро дефективних – 14 чол., сліпих – 20 чол., глухонімих – 20 чол., глухих – 2 чол., німих – 3 чол., фізично дефективних калік – 3 чол., нормально дефективних – 11 чол., "мокрунів" – 434 чол., правопорушників – 38 чол., уродів – 53 чол., заїк – 63 чол.

Губернською Комісією по справам неповнолітніх передбачалося вилучення дефективних з дитбудинків для нормальних безпритульних та відправлення їх також до Таганрогу [14, 6].

Радянська влада поступово налагоджувала й мережу дитячих будинків з профельною спрямованістю. У звіті про стан роботи Губернського відділу народної освіти за 1923 р. зазначалося, що Петровський дитячий будинок Луганського повіту був реорганізований в школу-завод та доповнений дітьми з інших дитбудинків. Тут добре були влаштовані майстерні різного напрямку – слюсарська, токарна, швейна, деревооброблювальний цех, чоботарня. Завдяки цьому дім обслуговував всі села, які знаходилися поряд, виготовляючи сани, вози, невеликі сільськогосподарські знаряддя праці й т.д. [15, 7].

Усіх направлених до дитбудинків безпритульників одразу ж оглядала спеціальна комісія, котру складали члени педагогічного колективу й медичні працівники дитбудинку. Вихованців "сортували" по статевовіковому принципу й розподіляли на невеликі групи. Кожну групу розміщали в окрему кімнату, котрі виконували функцію спалень, а інколи й ігрових. В будинках знаходилися також кухня, столова, ванна, туалет, прачка, ізолятор, класи для навчання, актовий зал та майстерні. Окремо існували дитбудинки для дівчат й для хлопців.

Підбором й підготовкою керівних й виховних кадрів для дитячих будинків займалися спеціально створені Губернські комісії. Кількість працівників дитбудинків коливалась в залежності від кількості розміщених в них безпритульних дітей. Типовий штат дитячого будинку включав: директора, інколи замісника директора, вихователів-педагогів, піонервожатога, інструктора по труду, завідуючого господарством, медсестру, повара, помічника повара, прачку, двірника-сторожа, істопщика, прибиральницю. В дитячих закладах до 100 чол., які вважалися невеликими, деякі посади суміщалися.

Питання кадрового забезпечення дитбудинків вчителями та вихователями на початку 1920-х років стояло дуже гостро. Голод та неспроможність прогодувати сім'ю іноді приводили на посади педагогів людей, які раніше й не мали уявлення про цю роботу. Деякі вихователі приходили в дитячі заклади тільки для того, щоб одержати пайок та трудову книжку. Але поступово, вже до 1922 р., питання з педагогічним персоналом почало нормалізуватися.

Приведемо статистику кількості педагогічного та технічного персоналу в зазначений період (за даними річних звітів губернського відділу народної освіти):

Дата	Кількість педагогічного персоналу	Кількість технічного персоналу
1 січня 1922 р.	1495 чол.	1659 чол.
1 січня 1923 р.	1247 чол.	472 чол.
1 січня 1924 р.	841 чол.	нема даних

Скорочення штату дитячих будинків пояснюється покращенням кваліфікації працівників та зменшенням безпритульних в дитбудинках.

Педагогів часто направляли на спеціально створені курси для роботи з дефективними дітьми. Часто місцем таких курсів була Одеса [16, 4].

Для контролю за дитячими будинками Радянською владою створювалися спеціальні комісії. Така комісія існувала й в Донецькій губернії. До її складу в 1922 р. входили: голова – представник державного контролю Лур'є, представник губернської ради профкому доктор Шейнберг, представник Соціального виховання Купфешток та представник жінвідділу. В 1922 р. комісією було проведено повне ревізійне обслідування дитячого будинку №2 в Донецьку, та допоміжного дитячого будинку в м. Бахмут. В наслідок цього 22 січня 1922 р. було складено акти по обслідуванню дитячих будинків.

Дитячий будинок №2 в м. Донецьку налічував 36 дітей: 25 хлопчиків й 11 дівчаток віком від 4 до 16 років. Персонал складався з завідуючого, заводу та 2 керівниць, одна з яких працювала по сумісництву кухаркою. Як зазначала комісія, діти знаходилися в достатній чистоті, але постіль та ліжка були брудними. Діти хворіли на малокров'є та інфлюенцію. Запасу продуктів на момент обслідування в домі налічувалося в середньому на недільний термін. Не вистачало 5 ліжок, тому дітям приходилося спати по двоє. Одяг, взуття знаходилися не в найкращому стані.

Учбова та виховна робота, на думку комісії, була поставлена в дитячому будинку задовільно: сиріт розподілили по групах, проводили заняття за чітко встановленим планом. При активній участі колективу велися групові та індивідуальні щоденники. Між дітьми й вихователями склалися поважливі відносини. За думкою комісії, вони створили справжній колектив: «Діти з керівниками одне ціле». Комісією було висунуто пропозиції про надання матеріальної допомоги цьому дитячому будинку, залучення патронажу з боку комгоспу [17, 41].

Дитячий допоміжний будинок в м. Бахмут був призначений для перевиховання дітей – правопорушників. На момент обслідування в ньому налічувалося 31 чол. віком від 13 до 16 років (28 хлопчиків та 3 дівчинки). До персоналу закладу входили: завідувач, 5 вихователів, один з яких працював по сумісництву ще й завхозом, 1 прачка й по сумісництву кухарка. Діти в будинку знаходилися в достатній чистоті, 5 хворіли на малокров'я, 4 – на екзему та чесотку, 2 хлопчики були різко дефективними. Харчування в дитячому будинку оцінювалося на середньому рівні. При домі знаходилася слюсарська майстерня, де працювали діти. Виготовлені предмети продавалися ними, а отримані кошти розподілялися приблизно так: 35% - на користь дітей, 25% - на харчування і

50% - інструктору. Комісією було призначено винести матеріальну допомогу будинку та залучити патронаж [18, 42].

Гостро стояло питання щодо дітей, які вже переросли підлітковий вік, і мали йти з дитбудинку. Їх влаштовували на роботу, організовували при дитячих будинках гуртожитки. Такий гуртожиток був створений при Новопсковській безпритульній ремісничій школі, яка згодом була реорганізована в сільськогосподарську школу перехідного типу.

Дітей, які не відповідали віковим нормам перебування в дитбудинку направляли в особливі дома для підлітків, забезпечували продуктами харчування, надавали змогу вчитися, поки Губпрофос (відділ губернської професійної освіти) не зміг би повністю охопити їх з матеріальної та педагогічної сторони. Дітей з 14 років намагалися направляти в заклади Профоса (Професійної освіти) [19, 54].

Також для організації матеріального забезпечення та надання освіти безпритульним й працюючим підліткам-сиротам та напівсиротам, відрахованим з підприємств внаслідок скорочення штату, РНК 11 жовтня 1921 р. постановила відкрити 12 учбово – виховних закладів з інтернатами – «дома робочих підлітків», всього на 1000 чол. Такі дома були створені в Одеській, Харківській, Київській, Миколаївській губерніях (по 1-му дому в кожній), а також 8 домів робочих підлітків в Донецькій губернії. При кожному інтернаті створювалися майстерні, які були споруджені необхідним реманентом та матеріалами виробництва. Робочому колективу майстерень надавалися права кооперативно-виробничих об'єднань [20, 3].

Таким чином, можна стверджувати, що діти, які вийшли з дитбудинку й втратили роботу, були соціально захищені з боку держави – вона надавала їм змогу далі працювати та забезпечувала житлом. Завдяки цьому колишні безпритульні перетворювалися у нових повноцінних громадян радянського суспільства, в них з'явилась віра в майбутнє. Заклик саратовського лікаря Соколова: «Дружними силами всех мы изживем это позорнейшее явление, создадим этим детям человеческие условия жизни и вернем им человеческий образ», якій пролунав в 1924 р., виявся зовсім не утопією. Як показав досвід нашої країни, більшість дітей було врятовано для життя.

На наш погляд, чіткі злагоджені дії радянської влади на місцях, в зазначеному питанні, показують нам ефективність її роботи. Створена широка мережа дитячих закладів змогла охопити багатьох безпритульних дітей й надати їм гідні умови для існування. Принципи централізації та не упущення моменту з боку радянської держави, які часто критикуються суспільством сьогодні, в даному питанні зіграли важливу роль. Примусово зібрані з вулиць та розміщені по дитбудинках діти відчували піклування держави про них, свою потрібність суспільству. Таким чином, можна стверджувати, що радянська система закладів для перевиховання безпритульних дітей довела свою дієздатність.

Література

1. Соловей М., Лихачова Л. Дитячі будинки Донбасу у 1943 – 1965 роках: монографія. – Донецьк: "Ноулідж", 2010. – С.6.

2. Интернет-газета вільної молоді «Молодежная правда» – 4 липня 2006 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://bum.org.ua/?lang=ru&pubId=14286>
3. Хмельницкая А.П. Спасенное детство. – М.: Моск. рабочий. – 1987. – 128 с.
4. Жукова Л., Ульянова Г. Не имея родного угла. Исторический опыт борьбы с беспризорностью детей. // История. – 2003. - №39-40.
5. Рожков А.Ю. Борьба с беспризорностью в первое советское десятилетие// Вопросы истории. – 2000. – №11. – 134-139.
6. Рожков А.Ю. Беспризорники // Родина. – 1997. - №9. – с. 70-76.
7. Организация воспитания беспризорного ребенка//Женский журнал. – 1926. - №9. – с. 2-3.
8. А.Ю. Беспризорники // Родина. – 1997. - №9. – с. 70-76.
9. Организация воспитания беспризорного ребенка//Женский журнал. – 1926. - №9. – с. 2-3.
10. Державний архів Донецької області (Далі – ДАДО). – Ф.1. – Оп.1. – Спр.2058. – Арк. 4.
11. Там само. – Арк. 4.
12. Там само. – Арк. 5.
13. Там само. – Арк. 6.
14. Там само.
15. ДАДО. – Ф.1. – Оп.1. – Спр.1600. – Арк. 7.
16. Там само. – Арк. 4.
17. ДАДО. - Ф. 1. - Оп.1. - Спр.854. - Арк. 41.
18. Там само. - Арк. 42.
19. ДАДО. – Ф. 1. – Оп.1. – Спр.374. – Арк. 54.
20. ДАДО. – Ф. 1. – Оп. 1. – Спр. 322. – Арк. 3.

УДК 94 (470.3)

ДИСКУССИОННЫЙ АСПЕКТ О СОЗДАНИИ ПАМЯТНИКОВ КУЛИКОВСКОГО ЦИКЛА.

**Гаецкий В.С.
Шумейко Ю.Е.**

Трудно, да и, пожалуй, невозможно назвать другое событие средневековой Руси, которое бы запечатлелось в памяти поколений столько же ярко и прочно, как Куликовская битва. Об этой битве рассказывает ряд источников. Сражение на Дону упоминается в некоторых документальных материалах конца XIV – XV века, но описание самой битвы сохранилось только в нарративных памятниках XV – XVII столетий. В науке эти памятники принято объединять в одно целое и называть памятниками Куликовского цикла. Тем не менее, их условно можно разделить на три группы. К первой следует отнести летописные повествования о битве (несколько сотен списков летописных сводов). Вторую группу составляет «Задонщина» - поэма о победе над Мамаем, написанная в подражание «Слову о полку Игореве». В настоящее